

Kommentar

Carl Weltzer

Studenterrådgivningen

Bevidsthed eller jord i hovedet

*Gud bød en bunke jord ved alfarvej /
at samles - gå - og vide, den er mig,
Tit må jeg stirre på den døde muld. /
Hvi blev ej den bevidst. Og sorryfuld.
Bevidsthed tænder Gud, hvor selv han vil./
Hans skabning lærer sig at takke til.
Jeg glædes tit ved karret, Gud lod lave./
Men jeg er ræd for denne sære gave.*

Willerts bevidsthedsmodel giver et bud på hvad bevidstheden gør for sin bærer, hvordan man kan se bevidsthed biologisk og psykologisk, og hvordan den personlige selvbevidsthed har betydning for individets personlige udvikling. Jeg vil spejle modellen i mine egne billeder og slutte af med nogle spørgsmål om selvbevidstheden og bevidstheden om de andres bevidsthed.

Mit billede på forholdet mellem det biologiske og det psykologiske hos mennesker, har gået ud fra at de individer der fødes i dag er genetisk identiske med homo sapiens individer for 60.000 år siden, at vores moderne samfund til stadighed invaderes af stenaldermennesker, eller at disse aboriginals dumpes ned i samfundet og skal finde ud af at skabe sig et liv der. Jeg har kaldt det at mennesket er *et hjul på historiens vej*, hvor hjulet står for gentagelsen, genernes afspilning af den biologiske side af vores livsløb med kobling til ophav, gruppe og samfund; parring, yngelpleje, deltagelse i flokkens liv, alderdom og død – og hvor *historiens vej* står for den menneskelige udviklings- og kulturhistorie som den viser sig i

sprog, viden, menneskeskabte omgivelser, politisk situation sådan som det helt konkret ser ud f.eks. lige nu, d. 16. April 2000 hvor mit yngste barnebarn har fået sin fjerde tand. Den enkeltes bevidsthed – eller ideerne – er gnisterne der springer når hjulets metalkant slår mod vejens sten. Meen det er jo et noget enkelt billede, hvor bevidstheden ikke forklares som andet end et epifænomen, og hvor der nok er noget at hente hos både Mead og Willert.

Meads tre bevidsthedsmodaliteter. Den *økologiske bevidsthedsmodalitet* rækker henover individ og omgivelser; jeg forestiller mig at det er den der manifesterer sig som f.eks. ”et hjem” hvor individet lever i sin organisering af sine nærmeste omgivelser, og hvor hjemmet går i opløsning når personen ikke længere magter at opretholde organiseringen af det p.g.af alderdomssvækkelse eller død. I mit hjem er mine ting en del af min hukommelse og afspejler til dels mine indre tilstande; er der indre kaos hjælper det nogen gange at rydde op i det ydre – og omvendt.

Den økologiske bevidsthedsmodalitet minder om at dette konkrete homo sapiens befinder sig ved sit skrivebord i Århus og ikke er en forvildet cro magnon-mand.

I mit psykologarbejde, bliver den økologiske bevidsthedsmodalitet bl.a. vigtig, når jeg møder personer fra en anden biotop, hvor det kan være svært at være bevidst *uden* de gamle omgivelser og *inden* man har forbundet sig med de nye på en inderlig måde.

Mens den økologiske bevidsthed vel er den samme som dyrenes fredsommelige væren i umiddelbar forbindelse med deres omgivelser i nuet, så er den *reflektive bevidsthedsmodalitet* særlig for primaterne, især os. Det er når vi tænker os om og endda kan gøre os tanker om hvorvidt vores tanker vil hjælpe os mod målet eller blot er tomgangshandlinger. ”Den prototypiske *udgangssituation* som kan udløse reflektive handlinger..er tilstedeværelsen af en handleblokering eller handlemæssig ..flertydighed forårsaget af en impulskonflikt..” Her går vidst både Mead og Willert ud fra at det er en konflikt mellem forskellige impulser hos bevidsthedens bærer, spørgsmålet er om det ikke lige så ofte drejer sig om konflikter med artsfæller, som i observationerne af hvordan chimpanser med lavere status i flokken har kunnet aflede de højere rangerendes opmærksomhed fra eftertragtet mad, så de kunne få det for sig selv, når de andre var gået. Og i det hele taget spørgsmålet om i hvor høj grad udviklingen af reflektiv intelligens er båret frem af interessen i intelligent *social* adfærd. Det vender jeg tilbage til i forbindelse med mine kommentarer til selve bevidsthedsmodellen.

Endelig opererer Mead med den *sensoriske bevidsthedsmodalitet*, som ikke vies så megen interesse, fordi den havde fået så rigeligt hos introspektionisterne. I den psykologiske praksis forestiller jeg mig at det er den modalitet der aktiveres, når man spørger ind til personens konkrete sansninger, og at det ofte bliver de data der indhentes af den vej, der bliver afgørende for hvordan kognitive kort omstruktureres.

I den udstrækning personens ønske om psykologisk hjælp også omhandler hjælp til at klargøre sig i forhold til andre mennesker, bliver de *private eller subjektive* aspekter som optræder i den sensoriske bevidsthedsmodalitet særlig betydningsfulde.

Willerts bevidsthedsmodel. I Willerts bevidsthedsmodel afbildes *den intentionelle kontekst* som et centralfelt i skæringspunktet mellem fortid og fremtid og ydre og indre kontekst. Et logisk sted at placere *her & nu*. Som modellen er opbygget, tyder det på, at en måde selvbevidstheden er til nytte for sin bærer, er ved at hjælpe til at ”holde balancen” mellem afhængighed af de forskellige virkelighedsdomæner. At holde balancen ved at tjekke efter om nu denne eller hin beslutning, impuls, betretning, ”bagage” er nogenlunde i overensstemmelse med de øvrige tilgængelige oplysninger, og når det er *selvbevidstheden* der er i funktion, er der i de fleste arter af informationer indbygget oplysninger om hvordan det ville passe sig at netop jeg foretog mig hint.

Og hvem er så ”sig” som det ville eller ikke ville passe hvad jeg foretog mig? Er det nok en spejling af spejlingerne eller er det også *en anden*? Og det fører så hen til spørgsmålet om hvor vidt (selv)bevidstheden tjener selvudviklingen, og i hvor høj grad *den anden* også i denne sammenhæng kommer forud for det spejlede selv.

Jeg mener at man både ud fra evolutionsmæssige overvejelser og ud fra hvad der er hyppigst forekommende i almindelig klinisk praksis kan argumentere for at selvbevidstheden først og fremmest gør sin bærer den tjeneste, at han dels kan se sig med andres øjne, dels kan leve sig ind i hvad der rører sig i de andres bevidsthed af ønsker og planer.

Og det er så lige præcis det, de fleste vil have brug for for at få et godt liv: at de er i stand til at leve sig ind i hvordan deres nærmeste har det og at de kan afstemme det med den viden de ellers har om kroppen, sproget og alt det andet, således at bevidsthedens bærer bliver i stand til at gøre det rigtigste.

Bevidsthedsmodellen er vel, sammen med Meads og Willerts tanker i øvrigt, en del af den situationelle kontekst der er under opbygning som faget *psykologi*, som kan give et be-

grebsapparat der gør det muligt at drive den samfundsmæssige arbejdsdeling til nye højder, og hvor hin enkelte bliver stadig klogere på sig selv og sit samspil med andre.